

ekstaze. Ne samo da Kocbek zelo pogosto, morebiti največkrat, rabi besedo »igra«, ampak so tudi nekatere pesmi zamišljene kot »igre«. (N. pr.: »Nocoj izteza drevje svoje veje«, Z, 17 ter »Iz starih knjig me pesem upijanja,« Z, 50.) In če primerja Kocbek gibanje življenja liturgiji in pravi v Velikih pesmih nekje, da je »kakor lep dijakon na oltarni preprogi« in zopet drugje: »Telesa pregiblujemo določno in obredno kakor duhovniki med petjem« — je dal s tem več kakor samo dve lepi pesniški primeri: izrazil je neko osnovno, bistveno potezo svoje lirike. V njej se namreč vsa estetika veže s tragično-svetlim življenjskim središčem in prehaja v duhovno službo, v mistično obrednost, v življenjsko-religiozno zamaknjenost, ki objema vso brezbrežnost od rojstva do smrti, vse stopnje od bolečine, skrušenosti, vdanosti do radosti, povzdignjenosti, himničnih molitev in do zavesti služabništva, otroštva in svečeništva božjega.

Ta poezija se zopet vrača tja, kjer se vse estetsko leporečje podreja globljemu smislu in namenu umetnosti, katarzi, duhovnemu očiščenju in posvečenju. Nasprotno pa je Kocbekova pesem tudi onstran vsakršne koristnosti in racionalistične »idejnosti« ter noče služiti nikomur, razen Duhu in Besedi.

ANTON BREZNIK

JEZIK NAŠIH PRIPOVEDNIKOV

5. Kersnik

Kersnik je bil v svojih začetnih spisih (podlistki v Slov. Narodu po l. 1873, povest Na Žerinjah, 1876) odvisen od Jurčičevega časnikarskega in pripovednega jezika. Kot realist pa je kmalu spoznal, da s takim jezikom ne more slikati življenja, kakor ga je sam opazoval, in se je že z l. 1878 začel odmikati Jurčiču in se bližati živemu jeziku ljudstva in izobražencev. Napredek se čuti v vsaki novi povesti. V zadnjih povestih (Testament, Jara gospoda, Očetov greh) je jezik že tako svež, da se je bližal oni stopnji, na kateri je pripovedni jezik našel Iv. Cankar, ki ga je potem še bolj pritegnil k ljudstvu.

Nerazumljivo pa nam je, da je Kersnik v ta živi, ljudski jezik vnašal vedno več praznih, prisiljenih časnikarskih besed iz Slov. Naroda. Reformo, ki jo je zvršil s poglobitvijo ljudskega jezika, bi bil moral izvesti tudi z opustitvijo neživega časnikarskega jezika. Opustiti bi bil moral vso afektacijo, ki jo je pisal Železnikar po Slov. Narodu in tedanji znanstveniki ter romantični leposlovci po Ljublj. Zvonu. Zdi se nam čudno, da tega ni storil. Razložiti pa si moremo to čudno nasprotje s tem, da Kersnik ni živel samo za umetnost, ampak je deloval vse življenje tudi kot politik in časnikar,

ki je s podlistki, članki in poročili zalagal Slov. Narod in se s tem tako vživel v časnikarski jezik, da se mu ni mogel odtegniti. Pisavo Slov. Naroda je imel za nekaj stalnega, nespremenljivega in si ni mogel misliti, da bo že čez nekaj let prišel velik pisatelj (Cankar), ki bo zavrnel vso časnikarsko afektacijo v pripovednem jeziku.

Sodelovanje pri Slov. Narodu je vzrok, da je vrival časnikarski jezik tudi v jezik kmetских povesti in je z njim ne le opisoval kmetško življenje, ampak polagal kmetom celo na jezik izraze, prepisane iz Slov. Naroda.

Do časnikarskega jezika je imel tolikšno nagnjenje, da ni sprejemal samo tega, kar se je v Slov. Narodu že dalj časa pisalo, ampak tudi stvari, ki so se komaj parkrat zapisale. Iz Slov. Naroda je pobiral izraze, preden so mogli preiti v govor izobražencev in postati splošna last meščanske družbe. Komaj je Železnikar vpeljal kako novo besedo (n. pr. pojav, predbacivati, 1882; vetrenjak 1883), jo je že uporabil, ne da bi bil čakal, da preide prej v resnični govor meščanske družbe. Sprejemal je izraze, ne da bi bil premišljal, ali so živi ali ne, ali se govore v krogu tistih ljudi, ki jih je opisoval in jim polagal take izraze na jezik. Tako v jeziku ni vedno ravnal kot realist, ampak je realista prehitel časnikar, ki mu je več za nov izraz kot za stvar samo. Jezik, ki ga Kersnik piše, torej ni povsem jezik tedanje meščanske družbe; mnogo tega se ni nikjer govorilo, ampak se je samo pisalo po predalih Slov. Naroda. Po večini pa je seveda to jezik, kakor se je izoblikoval v tedanji meščanski družbi. Ta jezik se loči od kmetškega jezika v tem, da je izrazito kmetški tropus (metaforični in metonimični izrazi) nadomeščen s tropom, ki je vzet iz meščanskega življenja, in pomnožen z izrazi knjižnega jezika ter z nekaterimi, večinoma mednarodnimi tujkami, ki so meščanom znane. Doslej še ni noben pisatelj zadel občevalnega jezika meščanske družbe, ustvaril ga je šele Kersnik.

Smisel za realen jezik je Kersnik izpričal tudi s tem, da razen teh dveh virov (živi ljudski in časnikarski jezik) ni poznal nobenega drugega in besed ni pobiral iz besednjakov in si jih tudi sam ni izmišljal.

Kersnikova afektacija je popoln odsev Železnikarjeve pisave; sprejemal je celo njegove oblike, n. pr. poznat (poznati Topolščak, Testament LZ 1887, 35; poznata koketnost, Rošlin in Vrjanko, LZ 1889, 67; Železnikar je pisal take trpne deležnike po štajerski govoric), zavzimate, zavzimate (zavzima, Cyklamen 746; zavzimala, Rošlin 522, 528: vzhodnoštaj. oblika za občeknjižno zavzemati). Po Železnikarju je pisal srbohrv. oblike donesti, doiti, za sl. prinesti, priti (donesla je vina, Luterski ljudje LZ 1882, 231; Cyklamen 1883, 417; v slov. ima donesti drug pomen; došel je Velikonja, Rokovnjači 528; Cyklamen 8, 11; Gospod Janez itd.; v slov. ima ta izraz drugačen pomen). Pisal je: znati, znam namesto vedeti, vem (Bog zna, kdaj se bode te vrnili Luterski ljudje 293; mineval je dan za dnevom, da sam ni znal kedaj

413; jaz nisem znala 477, Cyklamen 14, 15, 154, 210 itd.; izraz je v rabi v vzhodnoštaj. narečjih in v srbohrv.); pisal je svedočiti, hasniti, v istini, idem, pohod namesto izrazov pričati, koristiti, v resnici, grem, pojdem, obisk itd., kar je navadno med tistimi ljudmi, ki jih je v povesti opisoval. Rad rabi časnikarske izraze tistega časa, vzete iz srbohrvaščine, n. pr. obitelj, izvesten, nadvladati, oduševljenje, opasen, osobito, siguren, sličen, predbacivati, motriti, razmotrivati, sestati se, vznizenje, vznesitost itd. namesto domačih izrazov, ki bi spadali v realistično pripovedovanje: rodbina ali družina; gotov, premagati, navdušenje, nevaren, posebno, varen, podoben, očitati, gledati, pre-mišljati, sniti se, snidem se; zamaknjenost itd. Vseh takih in enakih izrazov ne bom našteval. K modi je spadalo tisti čas tudi, da so rabili nenavadne konstrukcije, sintaktične zveze itd. Pri tem se je tudi Kersniku primerilo, da je pisal sintaktične zveze, ki jih ne pozna niti srbohrvaščina, po kateri so časnikarji konstrukcije posnemali n. pr. nadejati se o kom (poskus je pokazal, koliko se smemo nadejati o njej, Cyklamen 11), pokazati se mojstrom (želel se je pokazati mojstrom, Cyklamen 84). V Slov. Narodu je bral srbskohrv. obliko to li za slov. toliko v zvezah kakor toli dober, toli daleč itd. Po tem zgledu je naredil izraz kolikor to li (Sodnik je poznal kolikor toli — dobra in slaba svojstva onih, Jara gospoda, 298) — česar srbohrv. ne pozna.

Po dnevnem časopisju rabi tudi zaimek isti, ki ga je pisal celo življenje, n. pr. Razstava je bilo dobro obiskana. Udeležilo se je iste mnogo umetnikov (Luterski ljudje, 551); potnik potrka postiljona na ramó. Isti ustavi konje (r. t. 101). Pa še nekaj je bilo tam in na istem je oko Josipa Megle obviselo (Cyklamen 5, prim. str. 9, 148, 152 itd.).

Enodnevnne časnikarske izraze polaga celo kmetom na jezik. V Cyklamnu govori kovač Tileh: »Mislil sem res, da je Bog ve kaj, ko je baba donesla svojih petdeset goldinarjev dote« (417; v slov. se pod izrazom donesti razume nekaj čisto drugega). »No vidiš, brate,« menil je mešetar Klander (Testament 241; za mešetarja in potepuha Klandra, kakor ga imenuje Kersnik, bi bilo smešno, če bi rabil srbskohrvatske zvalnike; to se je bralo le po Slov. Narodu). »Jaz nisem nikdar prosjačila,« deje deklè Kačonki (Očetov greh, 111; kmetice iz Črnega grabna beračijo, tako bi se reklo v realistični povesti). Kmetske povesti kazi včasih tudi abstrakten, znanstveni jezik, ki je navaden med izobraženci (prim. Očetov greh, LZ 1894, str. 171, 172, 174 itd.). Jezik brdskih kmetov je izvrstno zadet, vendar nima dialektičnih posebnosti, kakor jih nahajamo v kmetskih povestih drugih pisateljev, n. pr. pri Jurčiču, Stritarju, Tavčarju itd. Iz narečja svojega domačega kraja je jemal le splošno znani besedni zaklad.

Pisatelji pripovedniki na Kersnikov jezik niso vplivali; pozna se mu edino Jurčičev vpliv. Ohranil je mnogo njegovih izrazov tudi še potem, ko se je oprostil močnega začetnega vpliva (1881). Nekatere njegove izraze je rabil vse življenje, n. pr. počitki nam. počitnice, pristovati, pristujem itd.